

חילוק בל' ובסדר מוכר כסותו כו'

הרב שמואל זיאנץ

ר"מ בישיבת תות"ל - חובבי תורה

הנה ברשב"ם במשנה ריש ערבי פסחים פי' בא"ד ואפי' " . .
אם לא נתנו לו גבאי צדקה ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר
את עצמו בשביל יין לד' כוסות".

והנה גם בשו"ע נפסק כן בסי' תעב סע' י"ג: "אפי' עני
המפרנס מן הצדקה ימכור מלבושו, או ילוה או ישכיר עצמו לד'
כוסות". והיינו באותו הסדר המובא ברשב"ם.

וכן פסק בשו"ע אדה"ז שם סע' ל' אלא בשינוי סדר: " . .
חייב ללות, או למכור כסותו, או להשכיר עצמו . . .". ובס' מראה
מקומות וציונים העיר בזה, וביאר בד"א דאולי לשונו ע"ד הל'
בשו"ע סי' תרעא (וברמב"ם) הל' חנוכה "שואל או מוכר"
(והכוונה ב"שואל" הוא שלוה). אבל גם אם זהו כוונתו
דהמחבר שם למה בחר אדה"ז בסדר שהביא המחבר בהל'
חנוכה ולא בסדר שבהל' פסח. ועוד: למה שינה המחבר בהל'
חנוכה מהסדר בהל' פסח. ויש לדייק עוד: למה השמיט המחבר
(והרמב"ם) החיוב להשכיר עצמו עבור שמן דחנוכה וחייב הוא
בזה לענין ד' כוסות. ובבאר היטב שם בסי' תרעא אכן אומר
שאין חיוב להשכיר עצמו לשמן דחנוכה ע"ד החיוב בד' כוסות.
וצלה"ב טעם הדבר.

(הנה מובא בעו"ש אותו הדין ומטעים משום דהכא אית ליה
היכר כשרואה בבית חברו. אבל (בנוסף דיש להבין הטעם
עצמו, דא"כ למה חייב לשאול ולמכור כסותו) הבאה"ט לא
מעתיק טעם זה ומשמע דבעצם חיוב דחנוכה אין בו כדי לחייב
להשכיר עצמו עבור המצוה).

והנה בשד"ח מע' חנוכה אות כא מביא החולקים על הבאר
היטב, מדברי הרה"מ שחנוכה הוא ק"ו מד"כ ואפי' ללחם משנה
הרי הוא באותו הדין וגדר דד"כ ולמה נחלק בדין זה.

והוא מביא גם דבריהם דאין לדייק משינוי הל' דסי' תעב
לתרעא כיון דבתעב העתיק הב"י ל' הרשב"ם ובתרעא העתיק ל'
הרמב"ם. אבל לכאורה ישלה"ב: דהרי הא גופא דהביא ל' אלו

הרי צריך להיות בדיוק, לפי פסק ההלכה שבזה, ולמה העתיק בתרעא ל' כזה שמשמע מיניה שאין חיוב להשכיר עצמו עבור נרות חנוכה.

ואולי אפשר לומר: נראה שהסדר המובא הוא ע"ד זו ואף זו. ולכן מובן שהחידוש הכי גדול הוא שחייב להשכיר א"ע: אע"פ שאין חובה להשכיר עצמו עבור שום מצוה בתורה, ע"ד שמוצאין מחלוקת הראשונים האם יש חיוב להשכיר עצמו לשלם למלמד תנוקת או לזון אשתו משום "כי לי בני עבדים ולא עבדים לעבדים" (ראה כתובות סג, א תוס' שם, חו"מ צז סט"ו ובסמ"ע כט – ועיין בשער משפט סק"ג שם) ודוקא בגנב משל חבירו חייבה התורה "ונמכר בגניבתו" אבל לא בהלואתו (וכן הוא בשו"ע אדה"ז הל' הלואה שאין חיוב על הלוה להשכיר עצמו "ואע"פ שנקרא לזה רשע וגו'"). וא"כ מובן שאין לחייבו להשכיר א"ע כדי לקיים מצוה (ועיין בעזר מקדש לאהע"ז סי' ע' דמחלק בין מ"ע למל"ת, דמ"ע אין חיוב להשכיר אבל למל"ת יש חיוב).

(ואפי' לאלו הסוברין שיש חיוב על האדם להשכיר עצמו כדי לשלם חוב יש לחלק בין חוב למצוה – שבחוב לכתחילה נשתעבד מרצונו עבור כך – ועיין בב"ח סי' צז).

וא"כ י"ל בנוגע דיוק הג' בשיטת הבאר היטב: שאה"נ אין חובה להשכיר עצמו בכדי לקיים מצוה ואפי' מצוה דפרסומי ניסא דנר חנוכה (שלכן השמיט הרמב"ם והמחבר זה והבאר היטב כתב בהדיא דאינו מחוייב בזה).

והא דמחוייב הוא להשכיר א"ע לענין ד' כוסות י"ל: שכיון דהתקנה דד' כוסות עניינו (בנוסף לענין דפרסומי ניסא היא) "דרך חירות" לכאו"א, א"כ כשמשכיר עצמו עבור הד' כוסות, אין בו (כ"כ) הענין "דעבדים לעבדים", כיון דכל תכלית השכרתו הוא ד' כוסות שיבטא חרות עצמו (ו"קריאת דרור").

וא"כ בנוגע לדיוק הב' בשינוי ל' המחבר בס' תעב לסי' תרעא אואפ"ל: דאפשר דאין להטיל חיוב לשעבד עצמו (הן ע"י חובה להשכיר עצמו או חובה ללות ולשעבד לשלם ולהיות "עבד לזה וגו'" ושלא יהיה "לוה רשע וגו'") לקיים מצוה ואפי' לענין מצוה דפרסום הנס, אלא שפרסום מחייבו (יותר משאר מצות)

לענין שחייב למכור כסותו ולשאול על הפתחים, אבל לא לענין חיוב לשעבד עצמו להלוואה או להשכיר עצמו.

ורק בהל' ד' כוסות דעניינו (בנוסף להיות מצוה דרבנן שמקיים בזה פרסומי ניסא, יש בו גם הענין) "דרך חירות" אז אפשר לומר דכיון דתכלית "השעבוד" הוא שיקרא "דרור" ובן חורין אין זה בסתירה ל"ולא עבדים לעבדים" ואדרבה יש בו חיוב יתר לקיים "דרך חירות". (והא דהרה"מ כותב שחנוכה הוא מכ"ש מד' כוסות, וללחם משנה הוא שוה לד' כוסות: י"ל שהוא רק לענין דפרסומי ניסא של המצוה, אבל אולי י"ל שד' כוסות ישנו ענין מיוחד ד"דרך חירות" שלכן הרי זה מחייב גם להשכיר א"ע כו').

ונמצא מובן בזה סדר דמחבר: לא רק שמחוייב למכור כסותו (שאינן בזה הענין שמשעבד עצמו כו') אלא אפי' חייב ללות שעי"ז משעבד עצמו כנ"ל. ולא רק זה אלא אפי' להשכיר עצמו שהוא ממש ע"ד "עבד לעבדים" חייב הוא בזה לענין ד' כוסות כנ"ל.

ובסדר אדה"ז י"ל: דיש בזה מה שאין בזה (והגם שמצד הענין דמשתעבד עצמו ישנו חידוש יתר בהחיות ללוות, אבל) ובמה שמוכר כסותו נראה קצת שמתבזה יתר מכשמבקש הלוואה, שבהלוואה הוא דרך העולם ללות אבל למכור כסותו שלו הרי בזה מראה עצמו שהוא עני שבעניים ויש בזה בזיון יתר ואעפ"כ חייב הוא בזה. (ועדיין יל"ע בזה).

